

Παιδιά από την Ουκρανία ανάβουν κεριά στο μνημείο των ανθρώπων που πέθαναν στο Τσέρνομπιλ καθαρίζοντας την περιοχή γύρω από τον πυρηνικό αντιδραστήρα

Τσέρνομπιλ Χορός μιας πυρηνικής τραγωδίας

Τη Μεγάλη Τρίτη συμπληρώθηκαν 30 χρόνια από το πυρηνικό ατύχημα. Η Λευκορωσίδα Σβετλάνα Αλεξίεβιτς, λίγους μήνες πριν, κέρδισε το Νομπέλ Λογοτεχνίας 2015 επειδή μετέτρεψε σε πολυφωνική μαρτυρία τη βιωμένη καταστροφή

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΜΟΛΙΝΟΣ

Πέρασαν κιόλας τριάντα ολόκληρα χρόνια από την 26η Απριλίου του 1986, όταν μια σειρά εκρήξεων κατέστρεψε τον αντιδραστήρα της τέταρτης ενεργειακής μονάδας στον πυρηνικό σταθμό του Τσέρνομπιλ, στην Ουκρανία. Ακολούθησαν πυρκαγιά, οργανωτικό χάος, διασπορά ραδιενεργού ακτινοβολίας και σωματιδίων που σύντομα έγινε αισθητή στις γειτονικές χώρες και σταδιακά στη μισή υφήλιο, προσπάθεια συγκάλυψης του γεγονότος για να μην αμαυρωθεί η εικόνα της πατρίδας του σοσιαλισμού, εσπευσμένη εκκένωση της ευρύτερης περιοχής, μεταφορά στρατευμάτων, εντέλει μια τεράστια επιχείρηση κάλυψης της καταστραμμένης μονάδας από μια μπετονένια σαρκοφάγο. Το «ατύχημα» αυτό χαρακτηρίστηκε έκτοτε ως η μεγαλύτερη ιστορικά ανθρωπογενής καταστροφή μέχρι τουλάχιστον ένα τέταρτο του αιώνα αργότερα

να συμβεί η αντίστοιχη καταστροφή της Φουκουσίμα στην τεχνολογικά εξελιγμένη Ιαπωνία.

Γράφαμε τότε στη «Νέα Οικολογία», κι ενώ οι καταναλωτές στριμώχνονταν στις λαϊκές για να αγοράσουν πάμφθηνες φράουλες, ότι ο ιστορικός χρόνος εφεξής θα διαιρείται σε προ και μετά Τσέρνομπιλ εποχή. Γράφαμε επίσης ότι επρόκειτο για μια καταστροφή που νομοτελειακά θα ερχόταν να διαψεύσει τη μυστικιστική πίστη του σύγχρονου ανθρώπου στον απόλυτο έλεγχο της φύσης διά της τεχνολογίας. Δεν γίναμε έκτοτε και πολύ σοφότεροι. Το μόνο καλό από την ιστορία αυτή ήταν η σημαντική βελτίωση των συντελεστών ασφαλείας στους πυρηνικούς σταθμούς. Το γεγονός ωστόσο της εξάρτησης από την ενεργειακή αυτή πηγή παρέμεινε. Ενδεικτικά ας αναφέρουμε ότι η προηγμένη Γαλλία παράγει πάνω από τα δύο τρίτα της ηλεκτρικής της ενέργειας σε πυρηνικούς σταθμούς.

Τα ρεπορτάζ

Η λευκορωσίδα δημοσιογράφος και συγγραφέας Σβετλάνα Αλεξίεβιτς ήταν ήδη τον καιρό εκείνο αρκετά γνωστή στο διεθνές κοινό για τα μεγάλα ρεπορτάζ

της που ασχολούνταν με μαρτυρίες βετεράνων του Αφγανιστάν ή με τις εξομολογήσεις γυναικών για τα δεινά τους στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ή ακόμη με το φαινόμενο των μαζικών αυτοκτονιών μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού (βλ. και το μίνι αφιέρωμα στο τρέχον τεύχος 207-8 του περιοδικού «Το δέντρο» των Τάσου Γουδέλη και Κώστα Μαυρουδή). Εγινε ιδιαίτερα δημοφιλής στη Δύση για το θάρρος με το οποίο αντιμετώπιζε τις προσπάθειες φίμωσής της και τις δικαστικές διώξεις μέχρι τουλάχιστον η περεστρόικα και ο Γκορμπατσόφ να την απενοχοποιήσουν. Ορισμένες από τις έρευνές της κατέληξαν σε βιβλία, αμετάφραστα στη χώρα μας, που απ' ό,τι μαθαίνω πάντως ετοιμάζονται από τις εκδόσεις Πατάκη.

Δέκα χρόνια μετά την ιστορία του Τσέρνομπιλ η Αλεξίεβιτς περιπλανήθηκε συστηματικά στην απαγορευμένη ζώνη - όχι χωρίς τίμημα, όπως μας πληροφορεί, και για τη δική της υγεία - προκειμένου να συγγράψει το παρόν βιβλίο, το οποίο πρωτοεκ-

Ανθρωποι έσβηναν τη φωτιά με γυμνά χέρια, άλλοι χωρίς στολές χοροπηδούσαν στην πυρωμένη ταράτσα της φλεγόμενης μονάδας, σκαφτιάδες έθαβαν με απλά φτυάρια το ραδιενεργό υλικό, αργόσχολοι αποθαύμαζαν το θέαμα

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

Τσέρνομπιλ Χορός μιας πυρηνικής τραγωδίας

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

δόθηκε στην Ελλάδα τον Δεκέμβριο του 2000 από τον Σύλλογο Υποστήριξης Ερευνών κατά της Λευκαιμίας, με πρόλογο του καθηγητή Θανάση Τριαρίδη. Μίλησε με εκατοντάδες ανθρώπους, έψαξε αρχεία νοσοκομείων και εφημερίδων, επισκέφθηκε ληξιαρχεία και αστυνομικά τμήματα αναζητώντας την αλήθεια των θυμάτων της καταστροφής. Εκεί από αυτές τις μαρτυρίες συγκρο-

Η Αλεξίεβιτς περιπλανήθηκε συστηματικά στην απαγορευμένη ζώνη - όχι χωρίς τίμημα, όπως μας πληροφορεί, και για τη δική της υγεία

τούν το βιβλίο της. Μιλούν γέροι και νέοι, νοικοκυρές, στρατιωτικοί, πυροσβέστες, επιστήμονες (ορισμένοι υψηλά ιστάμενοι στο σοβιετικό σύστημα, όπως ο τότε πρόεδρος της Ακαδημίας Επιστημών), χρονίως ασθενείς και συγγενείς νοσηλευομένων, μητέρες που γέννησαν παραμορφωμένα παιδιά, πρώην μαθητές που ζουν πλέον σε μονάδες αντιμετώπισης της λευκαιμίας. Παρελαύνουν αγρότες που ξεριζώθηκαν από την απαγορευμένη ζώνη και άλλοι που δεν καταλάβαιναν τι τους βρήκε όταν τους απαγορεύθηκε να καλλιεργούν τη γη τους. Υπάρχουν γονείς που έθαψαν τα παιδιά τους, γυναίκες που είδαν τους άντρες τους να λιώνουν ζωντανό στην προσπάθεια κατάσβεσης της φωτιάς, θρησκοκλίπτοι γέροντες που αναθυμούνται παλιές προφητείες και δοξασίες, νέες γυναίκες που ζουν τώρα κάπου αλλού αποκρύπτοντας την καταγωγή τους μήπως και βρουν σύντροφο. Και υπάρχει βέβαια η φύση που επαναδιακδικεί ύστερα από χρόνια τα δικαιώματά της, άσχετα από το πόσα μπεκερέλ κουβαλάει.

Ασυνεννοσία

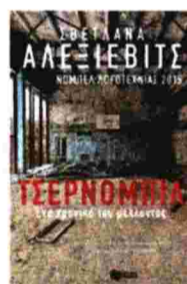
Από τη σύνθεση των μαρτυριών προκύπτει μια εικόνα αντικειμενικού χάους και ανθρώπινης αδυναμίας να συλληφθεί η πραγματικότητα: άνθρωποι που σβήνουν τη φωτιά με γυμνά χέρια, άλλοι χωρίς στολές που χοροπηδάνε στην πυρωμένη ταράτσα της φλεγόμενης μονάδας, σκαφτιάδες που θάβουν με απλά φτυάρια το ραδιενεργό υλικό, αργόσχολοι που αποθαυμάζουν το θέαμα, κλέφτες που σπώνουν

REUTERS VLADIMIR REPK

«Θα εκπληρώσουμε τον στόχο της κυβέρνησης!». Εργαζόμενοι στον καθαρισμό του Τσέρνομπιλ ποζάρουν κρατώντας πανό τον Νοέμβριο του 1986

από τα εγκαταλειμμένα σπίτια ό,τι μπορούν, φαντάροι ποτισμένοι με άφθονη βότκα για να είναι τύφλα στη διάρκεια των επιχειρήσεων αλλά και γιατί το αλκοόλ κρατάει, λέει, μακριά τον καρκίνο! Και βεβαίως επίσημες καταγγελίες του «μπεριλιστικού Τύπου» που κατεδαφίζει την εικόνα μιας καταπράσινης σοβιετικής πατρίδας όπου άνθρωπος και φύση βαδίζουν χέρι χέρι χτίζοντας τον κομμουνισμό (και τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό σε ό,τι αφορά τις τέχνες). Η ασυνεννοσία των Αρχών, η παράλογη γραφειοκρατία, η διαστρέβλωση της αλήθειας από την ιδεολογία και οι τακτικές απόκρυψης συμβαδίζουν με τον ηρωισμό, την ανεμελιά, την αίσθηση ότι παρά ταύτα η ζωή συνεχίζεται. Το κυριότερο όμως συναίσθημα που αναδύεται από τις σελίδες αυτές είναι η αδυναμία να προβλεφθεί το μέλλον καθώς οι επιδημιολογικές

Svetlana Alexievich
ΤΣΕΡΝΟΜΠΙΛ
ΕΝΑ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Μτφ. Ορέστης Γεωργιάδης
Εισαγωγή: Θανάσης Τριαρίδης
Εκδ. Πατάκη 2016, σελ. 342
Τιμή: 14,40 ευρώ

Το Νομπέλ και οι εκδρομές

Πολλή συζήτηση έχει γίνει και πολλή θα γίνει ακόμη περί του αν αυτού του τύπου η λογοτεχνία της μαρτυρίας (του ντοκουμέντου) δικαιούται ένα Νομπέλ. Πάντως η σχολή της νέας δημοσιογραφίας ή κατ' άλλους του μη μυθοπλαστικού μυθιστορηματος είχε ήδη εγκαθιδρυθεί από τη δεκαετία του '60 με τον Τρούμαν Καπότε, τον Νόρμαν Μείλερ, αργότερα τον Τομ Γουόλφ (στα καθ' ημάς με ορισμένα από τα γνωστότερα έργα του Βασίλη Βασιλικού και του

Θανάση Βαλτινού). Η αλήθεια είναι επίσης ότι στις απαρχές του θεσμού είχαμε αρκετές παρόμοιες απονομές, η τελευταία όμως, αν θυμάμαι καλά, ήταν αυτή του Ουίνστον Τσόρτσιλ λίγο μετά τον Πόλεμο. Προσωπικά πιστεύω έτσι κι αλλιώς στις αισθητικές αξίες, την αφηγηματική δεινότητα και τη λυτρωτική δύναμη που συχνά συνοδεύουν το έργο ανθρωπολόγων, ιστορικών, φυσικών επιστημόνων, γεωγράφων, όπως και στην καθαρόαιμη ταξιδιωτική λογοτεχνία

τύπου Τσάτγουιν ή Καζαντζάκη, για να φέρω δύο από τα πολλά παραδείγματα. Αλλά περί αυτά ίσως μια άλλη φορά. Ας κλείσω με το επιμύθιο του βιβλίου παρεμένο από την ουκρανική εφημερίδα «Ναμπάτ» (Φεβρουάριος 1996): «Ταξιδιωτικό γραφείο του Κιέβου οργανώνει εκδρομές στο Τσέρνομπιλ... Περιλαμβάνεται ο γύρος των εγκαταλειμμένων πόλεων. Τιμές εξαιρετικά συμφέρουσες... Επισκεφθείτε τη Μέκκα της πυρηνικής ενέργειας».

REUTERS STRINGER

Η Σβεtlάνα Αλεξίεβιτς γεννήθηκε το 1948 στην Ουκρανία και μεγάλωσε στη Λευκορωσία. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος, ενώ έγραψε διηγήματα, θεατρικά έργα, σενάρια για ντοκιμαντέρ. Το κύριο έργο της όμως είναι τα βιβλία μαρτυριών που συγγράφει, προσδίδοντας νέα διάσταση στο γραμματολογικό είδος της λεγόμενης τεκμηριωτικής πεζογραφίας

επιπτώσεις είναι μακροπρόθεσμες και ουδείς γνωρίζει τι του επιφυλάσσεται. Προκύπτει ακόμη ένα συναίσθημα μόνιμης ανασφάλειας καθώς ο κίνδυνος αναδεικνύεται σε δομικό χαρακτηριστικό των κοινωνιών μας, όπως θα έλεγε λίγο αργότερα ο Ούλιριχ Μπεκ στο περίφημο βιβλίο του «Η κοινωνία της διακινδύνευσης».

Κλιμάκωση

Η πολυφωνία της Αλεξίεβιτς λειτουργεί θαυμάσια εδώ. Φοβόμουν μήπως βαρεθώ διαβάζοντας λυρικές δακρύβρεχτες ιστορίες αλλά τελικά ρούφηξα το βιβλίο καθώς η ένταση κλιμακώνεται έντεχνα και οι συσσωρευμένες απορίες του αναγνώστη εντέλει απαντώνται. Η ίδια η συγγραφέας μάς διευκρινίζει σεμνά ότι δεν ήταν στόχος της ένα χρονικό της καταστροφής, επιστημονικό, ιατρικό ή άλλο, αλλά η ιστορία των ανθρώπων του Τσέρνο-

μπιλ. Αλλωστε έχουν έκτοτε εκδοθεί εκατοντάδες σχετικά βιβλία και έχουν γίνει χιλιάδες επιστημονικές ανακοινώσεις. Περισσότερο αυτό που επιδιώκει η Αλεξίεβιτς είναι η ανάδειξη των υποκειμενικών αντιλήψεων για τη βιωμένη καταστροφή. Και πράγματι έχει συχνά την αίσθηση ότι παρακολουθεί τον χορό μιας αρχαίας τραγωδίας. Οι φωνές είναι αναμφίβολα μεταποιημένες και ομογενοποιημένες από το χέρι της συγγραφέως, το μοντάζ είναι αναντίρρητα δικό της, αλλά οι ιδιομορφίες της γλώσσας του καθηνός διατηρούνται σε ένα βαθμό. «Μαγνητοφωνώντας τους, είχα την αίσθηση πως ηχογραφό το μέλλον» γράφει η Αλεξίεβιτς στη δική της μαρτυρία για το βιβλίο. Πέραν τούτου όμως το παζλ - τεχνολογικό, πολιτικό, επιστημονικό, ανθρωπολογικό - συγκροτείται όσο προχωρεί η ανάγνωση.